

## 1. Stanje u Hercegovini i franjevci za vrijeme rata (1941–1945)

U prvim danima i mjesecima proglašenja i uspostave Nezavisne Države Hrvatske (Ovo je bio službeni naziv.) hercegovački su franjevci, općenito govoreći, pozdravili njezinu uspostavu s velikim oduševljenjem, dok je jedan vrlo mali broj njih gledao na nju dosta skeptično, s rezervom i kritički, jer je uspostava bila povezana donekle s fašizmom i nacizmom. Pa i njihovo veselje prigodom stvaranja nove države meni je izgledalo, da je donekle bilo prigušeno, pomiješano s nekom dozom bojazni. Sigurno je znatna razlika bila u oduševljenju prema ovoj činjenici između nas studenata i svećenika. Kasnija zbivanja, nedaće i zločini, više ili manje napunili su nekom tjeskobom i bojazni za budućnost Hrvatskog Naroda, pa se cijeli profesorski zbor iskristalizirao u jednu homogenu cjelinu, da su skoro svi bili mišljenja, da će Osovina rat izgubiti. Zbog ovakva njihova držanja, koje je bilo poznato diljem Hrvatske, svijet ih je zvao "anglofilima".

Odmah u početku samoga proglašenja hrvatske države, državne su vlasti u Zagrebu javno zatražile novčane zajmove kako od pojedinaca tako isto od hrvatskih ustanova bez obzira na narav istih – i vjerskih i redovničkih. Te je godine bio naš provincijal dr. fra Krešo Pandžić, koji nije htio dati zajam novostvorenoj hrvatskoj državi, ne što on ne bi volio hrvatsku državu, nego nije imao pouzdanja u ustaše, ustašku vladu. Međutim, franjevačka provincija iz južne Hrvatske Presvetog Otkupitelja, čiji je provincijal bio dr. fra Petar Grabić, on je dao zajam. Fra Krešo je pod svaku cijenu nastojao našu redovničku zajednicu, našu provinciju, održati po strani, da se ne bi okaljala politikom. Također je bez sumnje, da je i drugi čimbenik u ovome njegovu ponašanju odigrao presudnu ulogu, naime, on je bio pristaša pomirbene politike Hrvatske seljačke stranke, i držao je da će Osovina izgubiti rat. Što više, fra Krešin brat Ivan, vodeći hrvatski industrijalac u Zagrebu, koji je bio za pomirbenu politiku, manje radikalnu, i za HSS, sigurno je utjecao na fra Krešino političko mišljenje. Gledano iz današnje perspektive na rad našeg tadanjeg provincijala, za vrijeme ratnih godina, očito

je zauzeo pravi stav.

Studenti i neki mlađi fratri su mu zamjeravali na tom ponašanju i vođenju provincije. Predbacivali smo mu njegovu pripadnost HSS-u kao i to da se odlučio za saveznike. Potrebno je još napomenuti, da je većina franjevačkih studenata osjećala i mislila poput drugih svjetovnih studenata i skoro lijep broj mlađih fratara, krajem tridesetih godina, naginjala je u svojoj političkoj opredijeljenosti i prema desnoj, to jest, prema Pavelićevoj radikalnoj političkoj struji.

Ovaj razdvoj između Mačekove pomirbene i Pavelićeve radikalno-borbene politike postojao je u Hrvatskom Narodu. Nekoliko godina pred samu uspostavu NDH ovo je očito bilo, ali su jedna i druga struja stajale na liniji slobodne hrvatske države. Ovo se jasno i očito vidjelo u prvim danima i tjednima novo-proglašene države. Zapravo u razoružanju jugoslavenske vojske i u uspostavi reda u općinama i gradovima najpresudniju ulogu je odigrala "Građanska zaštita" naročito u sjevernim predjelima Hrvatske. "Građanska zaštita" vidljiv je znak, da su Maček i njegovo vodstvo mislili unaprijed i da su bili spremni za svaku eventualnost. Zato se s potpunim pravom može reći da su Pavelić i par stotina njegovih ustaša došli na gotovo. No, ovdje se mora spomenuti da nije bila rijetkost čuti i prije 1941., a i kasnije, od oduševljenih pristaša HSSa da je Pavelić "prodana mješina". Pa vjerojatno nisu bili ni daleko od istine.

Kad je već govor o opredjeljenju studenata i mlađeg svijeta za radikalnu struju dr. Pavelića, vrlo je mali broj očekivao da će Pavelić i njegove ustaše poseći za onako brutalnim sredstvima i metodama u obračunavanju sa Srbima. Sve je ovo prenerazilo Hrvatski Narod. I upravo zbog ovoga činjeničnog stanja treba snažno naglasiti da pristajanje uz radikalnu politiku Pavelića kasnih tridesetih godina – pa ako hoćete sve do travnja 1941. – vrlo su rijetki bili oni u Hrvatskoj za ono što je uslijedilo iza travnja 1941. Radikalna borbenost onih godina značila je, da se uspostavi slobodna hrvatska država. Narod je bio donekle sit i preumoran od dr. V. Mačeka krzmanja i kolebanja kao i cijeloga vodstva HSS, iako su svi Hrvati glasovali za tu stranku i dr. Mačeka.

Ova euforija općenito u narodu, a i među mlađim fratrima

DR. IVO SIVRIĆ, O.F.M.

# KRVAVE GODINE

Odbljesci uspomena jednoga od preživjelih

Z I R A L  
Chicago-Mostar  
1996